

CAVALERII CRUCII

ULTIMII CRUCIAȚI

Cuprins

Catacombele lumii medievale	5
Partea I	
Ioan Românul – Eroul Creștinătății	23
În slujba creștinătății	25
Turcii selgiucizi și Imperiul Otoman	33
Imperiul Otoman și fundamentele lui	35
Începutul cruciadelor antiotomane	43
Iancu de Hunedoara – între adevăr și legendă	46
Începuturile ascensiunii lui Iancu de Hunedoara	58
Bătăliile lui Iancu de Hunedoara cu turcii	68
<i>Campania din Serbia din anu1441</i>	68
<i>Expediția otomană în Transilvania în primăvara anului 1442</i>	68
<i>Izvoare istorice și controversate</i>	70
<i>Campania cea lungă</i>	73
<i>Bătălia de la Varna</i>	76
<i>Expediția din 1445 – Campania burgundă de pe Dunăre</i>	83
<i>Bătălia de pe Câmpia Mierlei</i>	94
<i>De la Câmpia Mierlei la Belgrad</i>	100
<i>Pregătiri pentru Belgrad</i>	106
<i>Belgrad – poartă a Europei</i>	117
<i>Bătălia pentru Belgrad</i>	118
<i>Moartea eroului</i>	139
<i>Bătălia pentru Europa. Belgrad – Poarta Războiului Sfânt</i>	144
<i>August îndoliat</i>	150
<i>Sfârșitul Huniazilor</i>	156
Partea a II-a	
Vlad Țepeș – De-ale Drăculeștilor	173
Cruciatul unei epoci pierdute	175
Vlad Dragul și familia Drăculeștilor	183
Vlad Țepeș – copilăria și anii pribegiei	191
Vlad Țepeș și Regatul Ungariei	201

Consolidarea puterii interne	207
Izvoare istorice	210
Familia lui Vlad Țepeș	214
În numele crucii Vlad Țepeș, continuator a lui Iancu de Hunedoara	216
<i>Pregătirea confruntării cu otomanii</i>	216
<i>Confruntarea cu turcii</i>	218
<i>Recunoștința mai marilor lumii</i>	230
<i>Asediul Cetății Chilia</i>	237
Întoarcerea Păsării Phoenix	246
Vlad Țepeș – Înger sau demon?	266

Partea a III-a

Ștefan cel Mare și Sfânt al Moldovei	271
Eroul din basmele românilor	273
Asasinatul de la Reuseni	281
Lungul drum al pribegiei	287
Ștefan cel Mare și asediul Belgradului	296
Sărbători pascale de neuitat	308
Bătălia de la Baia	312
Atletul lui Hristos	319
<i>Bătălia de la Vaslui</i>	319
<i>Bătălia de la Războieni</i>	325
<i>Bătălia din Codrii Cosminului</i>	335
a. <i>Context geo-politic, strategic și diplomatic</i>	335
b. <i>Considerații diplomatice și strategice premergătoare Bătăliei din Codrii Cosminului</i>	338
c. <i>Câteva considerații cu privire la desfășurarea Bătăliei din Codrii Cosminului</i>	341
d. <i>Consecințe interne și în plan european a Bătăliei din Codrii Cosminului</i>	346
e. <i>Bătălia din Codrii Cosminului, o lecție pentru toate timpurile</i>	351
Putna la aniversare	360
Ștefan cel Mare și Sfânt	366
<i>Mitizarea și miturile la români</i>	366
<i>Începuturile domniei lui Ștefan cel Mare și Sfânt</i>	372
<i>Năvălirea tătarilor</i>	378
<i>Orientarea spre Matia Corvin</i>	383
<i>Bătălia de la Vaslui</i>	387
<i>Alianța cu Matia Corvin</i>	397
<i>Confruntarea cu Mahomed</i>	404

<i>Pierderea cetăților de la Dunăre</i>	418
<i>Despre trădare și trădători</i>	425
<i>Jurământul de la Colomeea</i>	429
<i>Bătălia de la Șcheia</i>	436
Ștefan cel Mare, Rege al Daciei.....	447
Ștefan cel Mare și familia	463
Alexandru Voievod – o enigmă a istoriei	474
<i>Considerații de ordin ereditar cu privire la fiul lui Ștefan cel Mare</i>	474
<i>Considerații documentare</i>	476
<i>Portret de epocă</i>	483
<i>Alexandru Voievod – o stea care s-a stins prea devreme</i>	486
Un destin nemeritat.....	494
<i>Povestea frumoasei Elena</i>	494
<i>Viața țarinei Olena</i>	495
Ctitoriile lui Ștefan cel Mare și Sfânt	499
<i>Mănăstirea Putna</i>	500
<i>Biserica Sfântul Procopie din Bădeuți</i>	506
<i>Mănăstirea cu Biserica „Înălțarea Sfintei Cruci” din Pătrăuți</i>	507
<i>Biserica Sfântul Ilie de lângă Suceava</i>	508
<i>Mănăstirea Voroneț</i>	509
<i>Biserica „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul”</i>	510
<i>Biserica Sfântul „Nicolae Domnesc” din Iași</i>	511
<i>Biserica Sfântul „Gheorghe” din Hârlău</i>	511
<i>Biserica Adormirea Maicii Domnului din Borzești</i>	512
<i>Biserica Sfântului Nicolae din Popăuți</i>	512
<i>Biserica Sfinților Apostoli Petru și Pavel din Huși</i>	513
<i>Biserica Sfântului Nicolae din Dorohoi</i>	513
<i>Biserica Sfinților Mihail și Gavril din Războieni</i>	513
Mănăstirea Tazlău cu hramul „Nașterea Maicii Domnului”	514
<i>Biserica „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul” din Piatra Neamț</i>	514
<i>Mănăstirea Neamț</i>	515
<i>Biserica Sfinții Mihail și Gavril din Scânteia, județul Vaslui</i>	516
<i>Biserica Înălțarea Sfintei Cruci de la Volovăț</i>	516
<i>Biserica Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul din Reusenii</i>	517
<i>Biserica Precista din Bacău</i>	518
<i>Mănăstirea Dobrovăț, județul Iași</i>	518
<i>Mănăstirea Bogdana din Rădăuți cu Biserica Sfântul Nicolae</i>	519
<i>Mănăstirea Bistrița</i>	519
<i>Biserica fostei mănăstiri Probota</i>	521
<i>Biserica Cuvioasa Paraschiva din Cotnari</i>	522
<i>Biserica Albă Sfântul Gheorghe din Baia</i>	522

<i>Mănăstirea Bisericanî, judeţul Neamţ</i>	522
<i>Mănăstirea Căpriană</i>	522
<i>Mănăstirea Zogravu de pe Muntele Athos</i>	523
<i>Sistemul de apărare a lui Ştefan cel Mare</i>	523
Glosar	531
Bibliografie	536

Catacombele lumii medievale

Textele din **Ultimii cruciați** sunt ale istoricului și prozatorului, deopotrivă; istoricul adaugă romanelor sale din ciclul ștefanian - **Visul Măriei Sale, Castelul de pe Nistru, Poarta Războiului Sfânt** - noi informații din cele „colbuite” cronici - de unde se vede că, pentru Andrei Breabăn, documentarea subiectului e continuă, e vie -, detalii, scene, ipoteze, personaje, lumini și umbre din epocă, în vreme ce prozatorul (re)găsește *portrete și povestiri* pentru că, am mai spus-o, Andrei Breabăn excelează în aceste privințe. Ultimii cruciați sunt Ioan Românul sau lanțu de Hunedoara, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare: „Dacă ar fi să facem o călătorie prin catacombele lumii medievale cu obscurele ei mistere, dar și cu acei cavaleri neînfricați pentru care onoarea era crezul suprem, ei dedicându-și acesteia până și viața, vom întâlni împărați și regi care și-au înscris numele pentru vecie nu numai în istoria popoarelor lor, ci și în cea a umanității. Este acea epocă în care credința reprezenta o valoare, o cauză sacră ce aduna sub arme oameni ce se deosebeau între ei prin cultură și limba vorbită, dar erau uniți, mai ceva ca frații, prin Crucea pe care a fost răstignit Iisus, jertfindu-și sângele în luptele cu păgânii care au cucerit locurile sfinte, ca apoi să amenințe și Europa.

Nu putem să nu enumerăm printre ei pe cei trei mari eroi ai neamului nostru, lanțu de Hunedoara, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare care, prin măreția faptelor lor, au reușit să țină piept vreme de mai bine de jumătate de veac invaziei otomanilor în Europa și să-i oprească la hotarele țărilor lor, apărând astfel lumea creștină pusă în pericol de avântul luat de acest nou Imperiu al turcilor selgiucizi care, venind din Asia Mică, au cuprins Balcanii și ținuturile din jur, iar după ce au cucerit și Constantinopole, setea de putere a sultanilor i-a făcut să viseze la acapararea întregii Europe.

Ridicându-se în focul luptei antiotomane, cei trei români au impresionat lumea prin faptele mărețe cu care și-au înscris numele în filele de neuitat ale istoriei, lăsând în urma lor epopei de neuitat, cântate de popor în nenumărate legende și balade. Au fost ultimii cruciați ai creștinătății, care au ridicat sabia pentru apărarea crucii, oferindu-și viața lui Hristos”.

Cele trei capitole ale cărții sunt semnificative pentru orientarea întregului ciclu romanesc și pentru modul lui Andrei Breabăn de a aborda o lume, în fond, misterioasă, structurată între legendă și adevăr, dar și un termen-*cruciat* - care primește în cărțile lui Andrei Breabăn o extensie semantică evidentă: *cruciați* sunt în literatura istorică, luptătorii, Cavaleri Templieri, în special, care au purces în

cruciadele cunoscute la recucerirea teritoriilor din Țara Sfântă, în vreme ce, în cartea lui Andrei Breabăn, cei trei *cruciați*, lancu de Hunedoara, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, primesc acest „supranume” pentru că apără crucea creștinătății în fața invaziei turcilor selgiucizi: **Ioan Românul: eroul creștinătății, Bătăliile lui lancu de Hunedoara cu turcii și Sfârșitul Huniazilor** reprezintă o biografie scrisă alert, romanțată cu măsură, păstrând o documentație riguroasă, dar și expresia aceea ce se numește *culoarea epocii*: portretistica pare a fi *la qualité maîtresse* pentru Andrei Breabăn: „După descrierile făcute de cronicarii vremii, lancu a fost un bărbat frumos, cu trupul athletic și bine făcut, înfățișarea maiestooasă cu care impunea respect, în contrast evident cu privirea blândă și vocea caldă cu care vorbea. De statură mijlocie, lancu avea un cap mare, impunător, susținut de un gât gros așezat pe umeri lați și cutezători, brațe puternice și musculoase, formate în nenumăratele antrenamente și lupte la care a luat parte. Părul castaniu îi acoperea gâtul, iar ochii mari aveau mereu o căutătură senină și luminoasă. Obrajii ovali și ușor palizi completau fruntea lată și robustă, „încoronată” la anii maturității de o ușoară chelie frontală, parcă anume menită să arate înțelepciunea acestui mare om al vremurilor sale. Sprâncenele ușor arcuite închideau între ele nasul destul de mare, sub care se odihnea o mustăcioară lungă, răsucită, îngrijită cu multă migală de erou. Ochii, adânc ascunși în orbite, lăsau să se vadă oboseala grijilor adunate în cârcă, iar bărbia lată, ușor ondulată, completa cearcănele adânci din pomeții obrazilor.”

Sunt, apoi luptele cu turcii, cu descrierea acestora în secvențe cinematografice, adunând tot felul de texte conexe, mai ales, legende: în centrul reconstituirii se află bătălia de la Belgrad, din 1456, ceea ce a rămas neexplorat după încheierea romanului **Poarta Războiului Sfânt** și tot felul de amănunte din care crește intriga celui mai recent roman al ciclului. Romanul, se pare, în pregătire, despre Vlad Țepeș, în **Vlad Țepeș – erou al creștinătății** și cărțile deja publicate din ciclul ștefanian, adăugite, acum, cu **Ștefan cel Mare și Sfânt al Moldovei**, constituie țintele volumului **Ultimii cruciați** cu ceea ce (nu) s-a spus în cărțile tipărite.

Cu volumul al cincilea din **Epopoea ștefaniană**, ciclul epic, avându-l drept protagonist pe Ștefan cel Mare și Sfânt, **Poarta Războiului Sfânt**, Andrei Breabăn face o acoladă, deplasând sensibil centrul de focalizare a narațiunii de pe faptele și figura lui Ștefan, viitorul domn al Moldovei, pe *eroul timpului*, cum îl numește: lancu de Hunedoara. Acesta e personajul central al celei de a cincea cărți din seria consacrată Evului Mediu românesc, chiar dacă rămâne, alături de Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și Sfânt, Vlad Țepeș, Dimitrie Cantemir, Constantin Brâncoveanu, încă una dintre figurile pe nedrept neglijate de manuale și de literatura istorică de bună calitate. Cunoscuți doar în mediile academice, între „medieviști”, acești domnitori exprimă în cel mai înalt grad *românitatea*, „românismul”, cum îi zicea Grigore Vieru, cu tot ceea ce are ea esențial. Rămas în

afară interesului publicului larg, Iancu de Hunedoara, mult mai prezent și mai cunoscut – o celebritate – în opinia publică din Ungaria, pentru noi e, încă, „o lume de câștigat”, cum spunea un prozator, pentru că, iată, interesul pentru figura acestui mare voievod al românilor (și al ungarilor!) a crescut doar odată cu (re)deschiderea muzeului de la Castelul Huniazilor: copiii din Banat și Ardeal, cu excursiile lor frecvente la Complexul dacic de la Sarmisegetuza, cu o oprire aproape obligatorie, la impunătorul castel de la Hunedoara sânt printre puținii „beneficiari” ai revigorării interesului pentru figura și epoca unui erou, personalitate marcantă a Europei secolului al cincisprezecelea, în anii de expansiune maximă a turcilor conduși de Mahomed, cuceritorul Constantinopolului. În vremuri când „omul n-are tihnă să trăiască nici pe pământul lui”, cu Moldova care trăiește, încă, în nostalgia după vremea lui Alexandru cel Bun („de la răposatul Alexandru, Moldova n-a mai avut un Voievod ca el”, spune bătrânul logofăt Mihulea) și cu Valahia pregătindu-se să-l primească pe Vlad Drago (Dracul, Țepeș), *fratele de cruce* al lui Ștefan, sub (pri)veghearea lui Iancu de Hunedoara, se naște *visul creștinătății*, al unei uniuni victorioase într-un război ce pare pierdut: „- Când vom fi împreună, îi vom putea învinge pe păgâni și elibera cetatea lui Constantin cel Mare. - Ar fi cel mai mare vis al creștinătății, Măria Ta. Să te ajute Dumnezeu să reușești. - Împreună vom reuși, Ștefan. Eu, tu și Vlad al Valahiei. Oștile noastre adunate laolaltă le pot bate pe cele ale păgânilor și nu vom avea nevoie de alt ajutor. N-o să mă mai milogesc, cum am făcut acum, trimițând scrisori în toate părțile Europei”, se spune într-un dialog semnificativ al lui Iancu cu protejatul său, Ștefan, fiul domnitorului ucis mișelește la Reusenii.

Atent și foarte sensibil la toate (în)semnele românității în veacul de demult, Andrei Breabăn amână întâlnirea cu protagonistul epopeii sale, consemnând o *nuntă de oșeni* la Negrești, în Oaș, în unul dintre spațiile identitare ale spiritului românesc, dincolo de (încă!) denumirea care a venit câteva secole mai târziu, când oșenii, moldovenii, valahii vor fi, în sfârșit, *români*. Pentru nunta oșenilor de la Negrești, Andrei Breabăn n-a avut, se pare, nevoie de un efort special de documentare; primul capitol al cărții, **Nuntă la oșeni**, descrie, în fond, desfășurarea unei nunți acolo, *azi*, cum va fi fost și altădată; suportul bibliografic din Simion Florea Marian - **Sărbătorile la români și Nașterea, nunta și înmormântarea la români** - este folosit discret, poate numai pentru a marca *vechimea* obiceiurilor de nuntă pe care autorul le va fi *observat* „pe teren”. E un fel de teatru popular, avându-1 protagonist pe Decebal, întruchipat de un copil, Mitruț, fratele mai mic al miresei, într-o descriere plină de emoție, cum se arată autorul în toate cărțile sale, polemizând, discret, dar ferm, cu globalismul, când acesta presupune „uitarea” datinilor și a specificului național; apare *steagul de nuntă*. Împodobit de „druște” („Era mai mare dragul să-l vezi cum flutură în vânt cordelele de toate culorile, tot felul de sfori făcute special de fete, cele mai multe vopsite în roșu, culoarea preferată a oșenilor. Toate erau fixate pe o botă din lemn

de alun învelită în pânză de cânepă, pe care druștele au ornamentat-o mai întâi cu tot felul de flori și rămurele verzi legate cu sfoară de cânepă sau bumbac, iar în vârf au fixat în cuie, bătute cruciș, un mănunchi de ramuri de brad aduse de băieți de pe muntele Măgura. Pe o sârmă, cu care au legat pânza de băț, atârnavă mai mulți zurgălăi care scoteau un clinchet strident la drum, amintind pesemne de drapelul dacilor”), se petrece *gătitul miresei*, apoi, *se pornește bulciugul*, „după datină”, au loc *iertăciunea miresei*, nunta la biserică, ospățul. Dacă în acest prim capitol nu a fost nevoie de imaginarul prozatorului, ci doar de spiritul său acut de observație, în următoarele secvențe care deschid, în fapt, romanul, autorul semnează un *pact al verosimilității*, susținut ca și în romanele precedente ale ciclului, de o vastă bibliografie; bărbații prezenți la nunta de la Negrești pun la cale să meargă în oastea lui Iancu de Hunedoara, să apere pământul de turci, dar și să scape de iobăgia de pe moșia nemeșului Zapolya care află și trimite oameni înarmați să elimine pe cei de la nuntă, aceștia izbâdesc și pleacă spre Hunedoara, să se alăture lui Iancu de Hunedoara și trimisului Papei, Capestrano, care se pregătesc pentru marea confruntare cu turcii de la Belgrad; episodul nunții ivește, însă, încă un protagonist al narațiunii: Catinca, mireasa rămasă fără mirele ucis de oamenii nemeșului, hotărâtă să învețe meșteșugul armelor și să lupte alături de ostașii lui Iancu.

Frapantă în romanul lui Andrei Breabăn este alternarea planurilor narative, foarte bine coordonată; astfel, de la nunta din Oaș, prozatorul își trece cititorul la Yeni Derbent, în cortul lui Mahomed, plecat în expediția sa cu o armată cum nu s-a mai văzut în acele vremuri, pentru a cuceri Ungaria și Austria. Miezul romanului e confruntarea lui Mahomed cu Iancu de Hunedoara, sub și între zidurile cetății Belgradului; în acest al cincilea roman din **Epopoea ștefaniană**, Andrei Breabăn excelează în descrierea luptelor, în dinamica lor *cinematografică*, dar și în *arta portretului*; iată pe Mahomed al lui Andrei Breabăn: „Un erudit al timpului său, tânărul sultan nu numai că deținea cunoștințe vaste de matematică, filosofie, istorie, geografie, astrologie și vorbea cursiv limbile turcă, persană, greacă, latină, ebraică, dar era și un luptător iscusit, priceput în mânuirea armelor, cunoscând cele mai noi tehnici de luptă. Impresiona prin cultura bogată și limbajul curat pe care îl avea, dar totodată, inspira teamă, fiind știut faptul că se mânia repede și pedepsea cu ușurință pe cei care îl supărau. Sultanul nu accepta să fie contrazis și, mai ales, să nu i se îndeplinească poruncile, luând cu ușurință viața celor care îndrăzneau să-l supere cu ceva, uneori chiar cu mâna lui. Fire distantă, care băga fiori de gheață în cei care se aflau în preajma sa, Mahomed era un om mai degrabă tăcut decât vorbăreț, calculat și ascuns în dezvăluirea gândurilor, ceea ce îl făcea și mai de temut. Strateg de neîntrecut, sultanul îl depășea până și pe bunicul său, căruia supușii îi spuneau Fulgerul datorită iuțelii cu care se avânta în bătălii, dar și priceperii cu care folosea, cu o îndemânare ca nimeni altul, artileria și alte arme moderne, abia apărute în Europa, praful de pușcă fiind adus

URDIS | We know books

din îndepărtata Țară a Kitailor. Acum Mahomed îl producea în atelierele lui din Edirne. Luând parte, alături de tatăl său, la marea bătălie de pe Câmpia Mierlei, dusă cu oștile conduse de Iancu de Hunedoara, Mahomed a înțeles importanța covârșitoare pe care o poate avea artileria într-o bătălie, fapt care îi va folosi în cucerirea Constantinopolului. Din porunca tânărului sultan s-au construit nenumărate tunuri de diferite dimensiuni, astfel că oastea otomană avea cea mai puternică artilerie din lume. Cu ea, voia să cucerească Belgradul, pentru a-și deschide drum spre inima Europei. Lăsându-se mânat de planurile sale mărețe de a cuceri lumea și a fi stăpânul ei, după ce a cucerit noi cetăți și orașe din împrejurimile Imperiului Otoman, Mahomed se pregătește să-și completeze izbânda de la Constantinopol cu una și mai mare, care să-i aducă lumea la picioare, să calce, astfel, pe urmele lui Alexandru cel Mare. El visa ca în acel an să-și petreacă Ramadanul la Buda, de unde până la Viena mai era doar o azvârlitură de băț”.

Solia logofătului Mihu, trimis de Petru Aron, detaliile privind organizarea armatei turcilor și a alaiului sultanului, profilul epocii, cu jocurile politice într-o Europă dezbinată, condusă de oameni incapabili să se ridice la înălțimea epocii, psihologia moldovenilor „învățați să trăiască liberi, fără să fie nevoie de a-i sluji pe alții”, a oamenilor și a boierilor („Ți-am mai spus că tata, care era popă în părțile Dorohoiului, m-a învățat ca, după Dumnezeu, să-mi iubesc țara și poporul și abia apoi vin familia și Voievodul, dar să fiu precaut, că și el este un om care poate greși, ca oricare dintre noi. Așa că atunci când vine vorba să iau o hotărâre, întreb mai întâi sufletul să aflu dacă corespunde voinței lui Dumnezeu și nevoilor Țării”, îl învață logofătul Mihu pe nepotul său), cu o viziune clară asupra epocii și viitorului imediat. În Europa paralizată, parcă, de Mahomed, Iancu de Hunedoara apără creștinătatea „împotriva voinței ei”, cum zice Ștefan, încercând să-l oprească pe sultan la Belgrad, într-o bătălie decisivă: asediul cetății, strategia lui Iancu și Mahomed, scene de luptă cu cruciatul și „ienicerul mătăhălos”, cu jertfe în semnificația modelului pe care îl dau *mucenicii*, dar și, într-o surprinzătoare abordare și o ipoteză îndrăznească, „aplecarea tainică spre creștinism” a lui Mahomed și rudenia sa cu Iancu de Hunedoara, susținute, se grăbește să adauge, prevenitor, prozatorul, de surse bibliografice dintre cele mai credibile. Sfârșitul lui Iancu de Hunedoara lângă zidurile Belgradului, ucis de o săgeată otrăvită trimisă de o unealtă a nemeșului Zapolya, cu complicitatea grofilor, deschide perspectiva ciclului epic al lui Andrei Breabăn spre Suceava lui Ștefan cel Mare și Sfânt.

Jurist (retras din activitate), născut în satul Ciomârtan din comuna Zamostea, în spațiul identitar al legendelor și al istoriei mănăstirilor bucovinene, numite, de altfel, **Ierusalimul Ceresc din România**, prozatorul Andrei Breabăn intră în forță, în lumea literaturii contemporane, cu o serie de proze istorice, eseuri, antologii, culegeri de folclor care se circumscriu *dacismului*, cu o problematică foarte sensibilă, încărcată, mai întâi, cu excesele național-comunis-

mului, „protocronismului” din vechiul regim, dar pe care, spre lauda lui, Andrei Breabăn le explorează, totuși, cu măsură. În **Pământul dacilor; Întâmplări și legende de demult, Dacia Creștină în versuri, Din vremea marelui rege Decebal, Legendele Kogaionului, Regatul nemuririi, Zamolxianismul de ieri și de azi între adevăr și legendă**. Andrei Breabăn caută ceea ce e dincolo de istorie, admitând, într-o schiță de **Autobiografie**, faptul că există *nenumărate lacune* privind „documentarea evoluției noastre ca țară”. Pasiunea pentru istorie, Suceava, cu Cetatea de Scaun a Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare, Bucovina, cu mănăstirile sale mușatine l-au trimis pe Andrei Breabăn într-un subiect pe cât de vast, pe atât de prețios, în anul 2020 începând un ciclu românesc din care au apărut, până acum, patru volume masive: **Cneaghina Marușca, Stăpân pe Țara Moldovei, Visul Măriei Sale și Castelul de pe Nistru**, Ciclul românesc se intitulează **Vitejii Măriei Sale**, pe care autorul îl atribuie, nu știu de ce, doar primelor două cărți, câtă vreme și în celelalte două romane e vorba, în fond, tot despre *viteji* Lui Ștefan cel Mare. Poate teama de a nu fi asociat retoricii de tristă amintire? Dacă acesta e motivul, să, spunem că Andrei Breabăn are, parțial, dreptate să-și facă griji, dată fiind (și) educația precară a potențialului său cititor. *Viteaz*, ca și *voinic* (*viteji* și *voinicii* alcătuiesc miezul armatei lui Ștefan cel Mare) sunt, astăzi, percepute ca adjective, atribute, de regulă, ale unor personaje de basm sau, în deriziune, unor caricaturi din preajmă: în fond, în limba română a Evului Mediu, *viteaz*, ca și *voinic* sau *rareș*, *curelar*, *talpalar* erau atribute (*rareș*, desigur, era cineva sau ceva care putea fi întâlnit destul de rar), devenite, apoi, nume de persoane, substantive proprii, altele au rămas adjective și, folosite în acest context de Andrei Breabăn, riscă să deturneze semnificația lor reală cu care a investit-o imaginarul prozatorului.

De altfel, autorul caută argumente solide în opera istoricilor: „Curtenii propriu-ziși erau oștirea de căpitanie, greul ei slujeau cu toții călări, pentru care erau numiți călărași. În vremile mai vechi purtau și numele de viteji, iar când se întâmplă ca domnul să dăruiască «ocini la viteji» ei erau rădicați prin aceasta însăși în rangul boierilor”. Ceea ce spune A.D. Xenopol în **Epoca lui Ștefan cel Mare** motivează și susține, în chip decisiv, demersul prozatorului: „Cronicile vremii, scrie Andrei Breabăn în **Cuvântul de început** al primului roman din ciclul epic ștefanian, fac deosebirea între *viteji* și *voinicii* lui Vodă, primii apar consemnați în multe documente ca o castă aparte, deosebită de boieri, negustori, răzeși cât și de acei *voinici* care formau oastea de călăreți ai lui Ștefan cel Mare, din care făceau parte atât mercenari plătiți, cât și slujbași de la Curtea Domnească. De multe ori Voievodul îi invita la unele evenimente doar pe *viteji* săi, la altele, pe *viteji*, boieri și căpitani de oști, totdeauna cronicarii consemnându-i pe *viteji* înaintea boierilor, drept cei mai apropiați față de scaunul domniei. Cine au fost ei? Ce rol au jucat în viața domnitorului și a Țării Moldovei în acea vreme? Sunt întrebări la care mă strădui să răspund fără a pretinde că am

dezlegat definitiv misterul și am ajuns la adevărul absolut”. Vitejii și voinicii sunt axul armatei lui Ștefan cel Mare, iar această organizare amendează sever una dintre ideile primite, cu manualele școlare, de câteva generații de elevi; Ștefan cel Mare se baza în războaiele cu turcii, tătarii, polonii, ungurii, pe *întregul popor* (care ieșea la luptă cu toporul, furca, sapa, securea etc.), idee susținută, din motive lesne de înțeles, de propaganda comunistă care, în documentele de apărare, vorbea explicit, apăsător, despre *războiul întregului popor*. În fapt, armata lui Ștefan cel Mare avea o organizare după modelul occidental al vremii: „Ceata de *viteji* condusă de vărul Duma, feciorul unchiului său Vlaicul, îi asigura paza noapte și zi. Avea cam la trei sute de flăcăi unul și unul, toți erau foarte bine instruiți și înarmați, cunoșteau cele mai înalte tehnici și strategii de luptă, încât făceau cât un corp bun de oaste. De altfel nimeni nu intra în rândul lor decât după un examen minuțios (...) Urma apoi o ceremonie specială în cadrul căreia cei vrednici erau unșiși primiți în rândul *vitejilor* Măriei Sale. Un fel de ordin cavaleresc înființat de feciorul lui Bogdan Voievod după ce s-a întors din drumurile lui, de peste hotare, după modelele din Apus. Acolo aluat contact cu toate soiurile de cavaleri, de la fiecare a învățat câte ceva. *Vitejii* erau legați de Ștefan prin jurământ sacru, astfel că, pe lângă credința pe care i-o purtau, fiind gata oricând să meargă la moarte pentru el, îl iubeau ca pe un părinte (...) Cât despre *voinici*, oastea de cavalerie formată din tinerii veniți din Moldova și alți mercenari plătiți de rudele Măriei Sale, erau împărțiți în *steaguri* a câte o sută de oameni, în fruntea cărora a pus hotnogi destoinici”.

Tânărul Ștefan, pribeag prin Europa după asasinarea tatălui său la nunta de la Reuseni, ajuns la Constantinopol în zilele dărâmării acestuia de către armatele turce, alege câțiva *călugări militari*, pe care îi ia în Moldova în chip de gardă personală; cu ei va avea un *ordin militar*, cu reguli precise de constituire: ceremonia de investire cu rangul de *viteaz* amintește de ritualurile religioase și cavalești ale ordinelor templierilor, ioaniștilor, teutonilor, dragonilor; viteazul din armata lui Ștefan cel Mare era *miruit și înnobilit*. Însoțit de viteji și voinici, Ștefan se pregătește la Tîrgoviște, la curtea lui Vlad Drago, pentru a reveni pe tronul tatălui său, risipește aburul legendei, merge la hanul „Cei Trei Bărboși”, se căsătorește cu cneaghina Marușca, împotriva voinței mamei sale, începe, adică, să iasă dintre întâmplările vieții pentru a intra în *logica* destinului. **Cneaghina Marușca și Ștefan în Țara Moldovei**, primele două romane ale ciclului ștefanian, documentează o perioadă tulbură, cu multe necunoscute, din viața de după asasinarea tatălui, drumul la curtea lui Iancu de Hunedoara și cel în Occident, apoi, la Muntele Athos: Andrei Breabăn își duce narațiunea până la ceremonia plecării de la Tîrgoviște pe „9 a lui prier” spre marea încercare din Moldova, la bătăliile cu Petru Aron de la Doljești și Orbic, și la câmpul de la Direptate unde se va încorona domn al Moldovei.

Din vremea tinereții, care se pierde, desigur, în negura timpurilor, nu am citit cu atâta plăcere, în relaxare și pasiune, chiar, scăpat de „robia” fișelor de lectură, un roman istoric atât de bine scris cum e **Visul Măriei sale** (Editura Timpul, 2021) de Andrei Breabăn; am crezut mereu, citind multă maculatură, că lecturile din Mihail Sadoveanu (**Frații Jderi, Neamul Șoimăreștilor, Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă, Creanga de aur, Nicoară Potcoavă**), Walter Scott (**Ivanhoe, Quentin Durward**), Al. Dumas (**Cei trei mușchetari, Conte de Monte Cristo, După 20 de ani, Regina Margot**), H. Sienkiewicz (**Potopul, Prințoc și sabie**) vor fi epuizat un capitol de istorie literară; cu doar câteva romane rezistente în timp ale Danei Dumitriu (**Prințul Ghica**) ori Ștefan Agopian (**Tobit, Tache de catifea, Sara**) și atâtea eșecuri care s-au înșirat de la începutul veacului trecut, când N. Iorga cerea prozatorilor români să scrie despre domnitorii români, eroii ai Evului Mediu, iar E. Lovinescu fixa, în a sa **Istorie a literaturii române contemporane**, faptul că toată proza scrisă la îndemnul lui Iorga e doar o „literatură cu haiduci”, până la, să zicem, romanele despre daci și traci ale unor autori obscuri sau mai vizibilul **Zăpezile de-acum un veac** de Paul Anghel, era evident că romanul istoric a intrat între ghilimele, specia fiind compromisă, într-o vreme tulburată (și) de retorica protocronismului: în ceea ce sociologii numesc *triumfalism pozitiv* (dacia, tracia, eroii, pământul românesc, noi suntem români „de două mii de ani” etc.) sau, altfel, în *triumfalism negativ*, în bășcălie, parodie caricatură, după 1990.

În acest context, fie și sumar conturat, un roman precum **Visul Măriei Sale** este un semn bun care, poate, vestește resetarea speciei. Parafrazând-o pe Ana Blandiana, dacă, pentru demnitari, contează anii între care *au domnit*, pentru oamenii obișnuiți contează anii între care *au trăit*; la capitolul **Ștefan cel Mare**, Dicționarul înregistrează „domn al Moldovei (1457-1504), fiul lui Bogdan II”: în romanul lui Andrei Breabăn, „atletul creștinătății” de mai târziu e doar Ștefan, un adolescent pribegind prin lume, trimis de mama sa, Oltea, să învețe meșteșugul armelor, însoțit de boierul Vlaicul, pe la condotierii italieni, apoi, pe Muntele Athos, cu gândul trecerii în călugărie la Mănăstirea Zografu, la Constantinopol, la jumătate de an după cucerirea cetății lui Constantin de către Mahomed, pe la Cetatea Albă, Chilia, la curtea lui Iancu de Hunedoara: *timpul-epocă* al romanului lui Andrei Breabăn cuprinde câteva luni din iarna-primăvara anului 1454, un segment din, cu vorba lui Sadoveanu, *anii de ucenicie* ai domnitorului. **Visul Măriei Sale** e construit pe trama unui roman „de aventuri”, punctând episoade documentate sau imaginate din biografia lui Ștefan cel Mare; frapante sunt fraza sadoveniană, în curgerea ei molcomă și atât de expresivă („Era în ziua de 6 a lunii *gerar* din Anul 6962 de la Facerea Lumii (6 ianuarie 1454). O zi mohorâtă, cum de altfel sunt cele mai multe în această perioadă a anului, cu cerul acoperit de nori cenușii mânați de briza Mării Marmara peste Cornul de Aur, care scaldă cu apele sale liniștite țărmurile pe care era înfipt de mai bine de un mileniu mărețul oraș

construit de Constantin cel Mare, menit să fie centru al Răsăritului lumii. Vreme îndelungată Cetatea cea Sfântă și-a împlinit menirea pentru care a fost zidită, în jurul ei gravitând ca pe o orbită nenumărate neamuri ale Europei. Dar intrigile interne și prietenii din jur au devorat-o în timp atât pe dinăuntru cât și pe dinafară astfel că, în urmă cu câteva luni, vestita cetate a devenit o pradă ușoară pentru turci, fiind ocupată în 29 *florar* 6962 de tânărul lor padișah, Mahomed”) și, mai ales, forța de *prezentificare* a istoriei, a oamenilor, cu viața, destinul și frământările lor, încât, în scrisul lui Andrei Breabăn, aceștia pare că s-au născut a doua oară, primind „duh” de la autor. Andrei Breabăn e, asemeni Arhimandritului de la Mănăstirea Zografu, un *văzător cu duhul*; prin acest filtru, autorul recompune scene istorice, cum sunt acelea ale uciderii lui Bogdan, tatăl lui Ștefan, la nunta de la Reuseni, de către fratele său, Petru Aron („Visam în fiecare noapte cum cade capul tatei de pe butucul pe care a fost pus, să se rostogolească apoi ca o chiatră până la gard, de unde privea tocmai spre mine vrând parcă să-mi spună ceva”, mărturisește Ștefan *al lui Andrei Breabăn* boierului Vlaicu), ziua instalării, la Constantinopol, a Patriarhului Ghenadie Scholarios de către Mahomed, cu o remarcabilă reconstituire a atmosferei și decorului epocii, ale ceremoniei, descrisă în amănunt, cu o documentare fără cusur și o mare forță de evocare („Mitropolitul Heracleei începe împreună cu episcopii din Sinod ceremonia de hirotonire după tradiție, în cântările dumnezeiești ale corului de călugări din biserică preluat de cei de afară, ale căror ecouri ajungeau până la Cer. Când liturghia se apropie de sfârșit îl unge cu mir și îl conduce la scaunul de Patriarh al Constantinopolului. Aici îi pune pe piept crucea pastorală și îi așază pe spate mantia patriarhală aflată în altar, binecuvântându-l ca Întâi Stătător al Bisericii creștine a Constantinopolului, titlu păstrat chiar dacă orașului i-a fost schimbat numele în Istanbul. A fost una din condițiile puse de Ghenadie pentru a primi să fie Patriarh, obținută după îndelungi negocieri cu sultanul. Un drept anume minor, în realitate de dimensiuni epocale, păstrat până în zilele noastre, menit să ducă spre eternitate numele lui Constantin cel Mare, cel ce a zidit Sfânta Cetate”), întâlnirea lui Ștefan cu boierii moldoveni la Istanbul, de la care află o „cronică” a stării Moldovei sub Alexandrel și Petru Aron, scena întâlnirii cu Maria de Mangop, incursiuni în istoria, tocmai trecută, aceea a lui Alexandru cel Bun, bunicul lui Ștefan, contextul istoric, cruciada creștinilor contra creștinilor, tot felul de *tablouri de epocă* lucrate în filigran; evocările *istorice* sunt făcute de Andrei Breabăn fără ostentație și fără excese retorice ori de documentare, instructive și bine scrise; iată: „După ce au scăpat de piraiți, galera condusă de Hâmid Rayis și-a continuat drumul spre Caffa, cetate aflată pe țărmul Crimeei. La fel ca și alte orașe și cetăți aflate pe malul de sud-est al peninsulei, Caffa era stăpânită de genovezi, care au smuls-o de la Imperiul Bizantin în anul 6712 (1204), în timpul celei de-a patra cruciade creștine când, în loc să se îndrepte împotriva păgânilor, cruciații au ocupat Constantinopolul și au împărțit între ei Bizanțul. Renumit centru comercial,

În Caffa se făceau cele mai mari schimburi comerciale între Orient și țările europene, aici venind negustori de pretutindeni. Se spune că la Caffa era cea mai mare piață de sclavi din toată lumea, unde se putea vinde și cumpăra orice, fără să te întrebe nimeni de unde ai bunurile sau robii. Fiind o cetate bogată, la fel ca suratele ei din apropiere care împreună formau Gazaria genoveză, Caffa era râvnită de micul regat aflat ceva mai spre apus pe malul sudic al Crimeei, cunoscut sub numele de Principatul de Theodoro, cu reședința la Doros sau Mangop, cum îi spuneau păgânii, rămășiță a vechiului Bizanț, stăpânit de urmași ai unor vechi dinastii imperiale”.

Andrei Breabăn nu reconstituie și nici nu descrie în cartea sa, ci, cu spusa lui Gala Galaction, *recheamă* trecutul; Cetatea Albă, unul dintre cele mai mari porturi la Marea Neagră după Caffa, unde „tătari, genovezi, venețieni, traci, greci, armeni, evrei și tot felul de alte neamuri trăiau în bună înțelegere cu moldovenii, care formau marea majoritate a orașului”, Chilia, căreia „cei din vechime” îi spuneau „Gura Lupului”, spectacolul caravelor de mărfuri, de la Cetatea Albă spre Lvov, cum e aceea a lui Gică al lui Chioru, masa la un negustor din Kalamita, care „pune să se taie în cinstea venirii lor doi porci și doi viței de un an; după ce îi frige în curte, la jar, aduce la masă un vin roșu și gustos, proaspăt scos de la zămnicele împărătești”, tablouri impresionante de epocă, cum e acela al lui Iancu de Hunedoara lângă Ștefan al Moldovei desenate, în emoție autentică, bine strunită, însă, dar, mai cu seamă, *portretele* bine făcute, păstrând detaliul psihologic și *culoarea epocii*, fiind un adevărat *vehicul* al acesteia: se rețin, în această ordine, portretele starețului de la Mănăstirea Zografu, al lui Vlad Drago, fratele de cruce al lui Ștefan ori al Doamnei Oltea, mama lui Ștefan cel Mare, venind, în proza lui Andrei Breabăn, cu imaginea dintr-un celebru poem: Cetatea Neamțului e, aici, castelul lui Iancu de Hunedoara.

Când arhivele tac, vorbește imaginarul prozatorului: rugăciunea lui Mahomed în „Sfânta Sofia” (si non e vero e ben trovato, cum spun genovezii din roman), miezul oștirii lui Ștefan, care se face cu niște călugări fugiți în Moldova după căderea Constantinopolului, timpul petrecut de Ștefan pe Muntele Athos, la Mănăstirea Zografu, întâlnirea viitorului domnitor cu noul Patriarh, cât o lecție de istorie pe care o primește Ștefan, când își află *viitorul hărăzit*, măreț, al „apărătorului creștinătății”, felul în care Ștefan este *iluminat* prin „întâlnirea” în vis cu Sfântul Gheorghe, dar, mai ales, *visul românității* care se cristalizează în întâlnirile lui Ștefan cu Iancu de Hunedoara și Vlad Drago, pretendentul la tronul Valahiei, reprezintă *ideologia* romanului, cum îi spune M. Zéraffa. **Visul Măriei Sale**, din care puteau lipsi ultimele pagini (un mesaj prea direct, parazită, după o vizită a autorului la castelul lui Iancu) este un roman istoric unic în literatura noastră contemporană, care se citește repede, cu folos pentru „conservatorii”, dar, mai cu seamă, pentru „progresiștii” de azi. À bon entendeur, salut!

Cu romanul **Visul Măriei Sale**, Andrei Breabăn începea un ciclu epic ștefanian, pe care îl continuă, cu **Castelul de pe Nistru**, focalizând un demers narativ cu totul remarcabil, unic în literatura noastră de azi, pe figura lui Ștefan cel Mare și Sfânt, unul dintre domnitorii *eroi*, după expresia lui N. Iorga, ai evului nostru medieval; în pofida subiectului, abundenței materialului epic, analizei istorice, Ștefan cel Mare nu este un *personaj* important al literaturii noastre: cu excepția piesei **Apus de soare** de Barbu Ștefănescu-Delavrancea și a romanului **Frații Jderi** de Mihail Sadoveanu, putem înregistra, sub regim de inventar, o maculatură tipărită în viteză și la comandă, la începutul secolului trecut, la „chemarea” lui N. Iorga și, chiar dacă mai timid, în anii '50, în patul lui Procust al ideologiei vremii. Ciclul epic ștefanian al lui Andrei Breabăn este, cum se vede chiar de la primele două romane, o construcție narativă solidă, cu o platformă fără fisură în privința informației istorice, atât cât le oferă tratatele de istorie și documentele de arhivă, dar și legendele cuprinse în literatura populară ori în creațiile unor autori (aproape) anonimi, fără Țopenia „autorlâcului”, onești, exploatând cuprinderea variabilă a imaginarului lor. Andrei Breabăn scrie un roman de reconstituire istorică, fără, lungimi eseistice excesive și „expozeuri” istorice prețioase, într-o formulă pe gustul cititorului de azi, dar, în același timp, **Visul Măriei Sale** și **Castelul de pe Nistru** sunt construite pe trama unor romane „de aventuri”, mai exact, „de capă și spadă”, scrise alert, într-o coerență a planurilor de negăsit în atâtea alte cărți de azi și de ieri, alternând evocări, tablouri de epocă - *rechemări* din trecut, cum le spunea G. Galaction - cu scene de luptă, de capă și spadă, într-o desfășurare cinematografică (Sergiu Nicolaescu ar fi găsit în romanele lui Andrei Breabăn numeroase scenarii de film istoric) și cu *firul* biografiei protagonistului ciclului său epic.

În primul roman, „atletul creștinătății” de mai târziu e doar Ștefan, fiul lui Bogdan Vodă, asasinat sub ochii copilului de fratele său, Petru Aron, un adolescent care, trimis de lăncu de Hunedoara, pribegeste prin lume, alături de unchiul său, boierul Vlaicul, la condotierii italieni, să învețe meșteșugul armelor, la Muntele Athos, unde, la Mănăstirea Zografu, îl încearcă gândul trecerii în călugărie, la Istanbul, în primii ani ai stăpânirii cetății lui Constantin de către Mahomed, pe la Cetatea Albă, Chilia și la curtea lui lăncu de Hunedoara: eram, acolo, în anul 1454, anul 6952 de la Facerea Lumii, cum îi place lui Andrei Breabăn să înregistreze curgerea timpului nostru. Despre acest segment al biografiei lui Ștefan cel Mare, documentele istorice nune spun mare lucru; spațiile *mute* din arhive primesc substanță din imaginarul prozatorului, bine temperat, fără ostentație și fără excese retorice. În **Castelul de pe Nistru** suntem în anul 1455, anul 6953 de la Facerea Lumii: acesta este *timpul-epocă* al romanului, Ștefan rămâne undeva, în *subtextul* cărții, prim-planul fiind ocupat de figurile atât de diverse ale unei epoci foarte problematice din istoria Europei și a Țărilor române. Protagonistul acestui al doilea roman al ciclului narativ este ceea ce aș numi

personajul colectiv; Ștefan cel Mare apare doar cu prilejul unei vizite (aproape)secrete în Moldova, pentru a participa la parastasul tatălui său, Bogdan Vodă, ucis la o nuntă de la Reuseni de fratele său, Petru Aron, zis „Călugărul”, care îl urmărește, cu aceleași gânduri, și pe nepotul său pentru a se asigura definitiv că rămâne singurul descendent *în viață*, al lui Alexandru cel Bun, *mușatinul* care este îndreptățit la tronul Moldovei. Multime de alte personaje secundare ocupă scena romanului, dintre care Andrei Breabăn selectează *tipologii*, le rostogolește poveștile și, mai ales, le portretizează în tușe ferme, realizând chipuri memorabile ale lui Mahomed însuși, Vlad al Valahiei, Ștefan, Iancu de Hunedoara, domnița Anastasia, Petru Aron etc. Iată doar două exemple: Mahomed, cuceritorul Europei: „Fire distantă și închisă care rareori scotea un zâmbet, Mahomed avea fața prelungă și palidă, cu ochi de culoarea smaraldului, adânc înfipti în orbite și pătrunzători, sprâncenele îmbinate deasupra unui nas mic și încovoiat, gura disprețuitoare, părul castaniu lung și cârlionțat, sub care cobora o frunte lată acoperită în parte de turban de parcă ar vrea să-i ascundă și mai mult gândurile care îl măcinau clipă de clipă, bărbia nu prea mare fiind acoperită cu o barbă scurtă și rotundă de aceeași culoare cu pletele ascunse de obicei vederii celor din jur. Ceva trecut peste medie ca înălțime avea trupul robust și plin de energie, privirea trufașă și un zâmbet disprețuitor care da fiori de groază celor ce se aflau în preajma lui. Când era echipat de luptă purta armele cu o noblețe desăvârșită arătând ca cel mai desăvârșit cavaler al Apusului”; Petru Aron, ucigașul de frate: „Cu pletele lungi și castanii, Petru Aron avea fața ovală, cu pomeții, ușor adânciți spre bărbie, care îi întăreau asprimea ce i se citea pe chip. Nasul mediu ca mărime era puțin alungit în jos, apropiindu-se de buza de sus acoperită de o mustață frumos răsucită la ambele capete. Ochii negri aruncau priviri de vultur luându-se la întrecere cu sprâncenele groase, de aceeași culoare cu părul. Barba ușor rotunjită se termina cu un cioc bine îngrijit care îl făcea să pară mai matur decât cele trei decenii pe care le ducea în spate. Trupul robust și bine făcut impunea respect prin trăsăturile specifice Mușatinilor”.

Boieri, unii crescuți în credință și dragoste de țară și de neam, precum Mihu, marele logofăt al Moldovei, pârcălabul Stanciul de la Cetatea Albă, Manoil de la Hotin, alții, intriganți și asasini, precum Bratu care a pus la cale asasinarea lui Bogdan Vodă la nunta de la Reuseni, dar și pe aceea a lui Alexandrel Vodă, la Cetatea Albă, *domnitori* improvizați, Alexandrel Vodă și Petru Aron, venit pe tron după uciderea fratelui său, dictând actele de închinare la turci și la polonezi, ascultând poruncile *în genunchi*, în buna tradiție românească, până azi (Craiuului Cazimir al IV-lea al Poloniei, „îi plac cât mai multe plecăciuni”, iar Petru Aron se grăbește să le facă), Maryna, Anastasia, *negustori* care „agonisesc ca albinuțele”, lăsând muierile să se irosească acasă, cum spune mucalitul Mihu, *hangii*, cum e Scofală care ține un han în drumul spre Cetatea Albă, *italieni*, genovezii Senarega, stăpânii de la Lerici, castelul de pe Nistru, tâlhărilor negustorii care trec prin

IRDIS | We know books

preajmă ori Giovanni da Capestrano, un călugăr franciscan „trimis de papă în Regatul Ungariei în ziua de 14 făurar 6964, ia crucea în mână și se dedică luptei pentru apărarea creștinătății, adunând oaste și bani pentru cruciada pregătită de lancu de Hunedoara”, *turci* conduși de Mahomed, care răscolesc Europa și fac repede pașalâcuri în drumul spre Viena, în Europa secolului XV, complicată (dar când n-a fost complicată Europa?), *eroul* timpului, lancu de Hunedoara, *tâlhari* care jefuiesc bogatele caravane ale negustorilor plecați din Caffa și Cetatea Albă spre Liov, Brașov, Podolia, Galiția și Lituania: „Ținutul de Nord al Moldovei era deseori lovit de tătarii care veneau de dincolo de Volga, care se socoteau continuatori ai lui Ginghis Han, iar părțile de Sud ale țării de tătarii aciuiți în Crimeea unde au constituit un Hanat puternic care stăpânea toată regiunea, „În afara expedițiilor organizate de însuși hanul Hoardei de Aur sau de cel care se lăfăia în frumoasele palate de la Bahcisarai, în părțile apropiate de hotarele Moldovei acționau și bande de lotri care se îndeletniceau cu jefuirea caravelor care băteau drumurile negustorești ce legau Liovul de Cetatea Albă. Îi atacau pe neașteptate prădându-le marfa și luându-i ostatici, ca apoi să le pretindă sume mari de bani drept răscumpărare. Cei care nu plăteau erau vânduți ca sclavi la Caffa, renumit pentru astfel de negustorii”.

Mai mult decât în primul roman al ciclului său ștefanian, Andrei Breabăn face apel, în **Castelul de pe Nistru**, la o impresionantă bibliografie, nu mai puțin de șaiszeci de poziții, vizând monografiile, cronici ale vremii, documente de arhivă, letopisețe, tratate de istorie medievală, dar și cărți precum **Viața lui Ștefan cel Mare** de Mihail Sadoveanu ori **Sfântul Voievod Ștefan cel Mare, între cer și genune** de Calinic Argatu: și pe această bibliografie se constituie *pactul verosimilității* din care cresc romanele lui Andrei Breabăn, poate cel mai informat istoric între prozatori, privind epoca ștefaniană. Dincolo de firul narativ care deapănă biografia lui Ștefan cel Mare, prozatorul are un remarcabil talent în reconstituirea epocii, a Moldovei, în tot cuprinsul său de atunci, cu Cetatea Albă, Chilia, Castelul Lerici de pe Nistru, Târgul Vasluiului, Târgul Baia, Suceava, Lăpușna, cu *datinile* păstrate, iată, până azi, cum sunt obiceiurile de nuntă ori parastasul de la Reusenii; iată Castelul de pe Nistru: „Castelul Lerici, cu turnurile sale maiestuoase, se oglindea Mîndru în apele Nistrului, care formau ceva mai la vale un liman larg pregătindu-se să se verse în mare. Apele jucăușe ale râului se jucau zburdalnic cu valurile înspumate, care veneau dinspre mare lăsând la plecare ceva din sarea care le prisosea, ca semn al bunăvoinței cu care le primea spre a se uni cu ele spre eternitate. Ridicat chiar pe malul Nistrului, pentru a fi mai ușor de apărat, apele legănate de vânt se loveau fără tihnă de zidurile de piatră ale Castelului pe care le spălau de praful venit dinspre uscat, adus peste ele de același vânt jucăuș, astfel că zilnic se luau la întrecere care să lase mai multe urme pe ele”. Moldova lui Andrei Breabăn este un *spațiu identitar* al neamului și, deopotrivă, *spațiul ființial* al prozatorului; depășind, poate, prea numeroasele

rezumate dintr-o bibliografie care copleșește, Andrei Breabăn *evocă*, în neascunsă emoție, un spațiu și o istorie ale eroilor.

Dacă Andrei Breabăn și-ar fi scris romanele, studiile, legendele și „întâmplările adevărate” despre epoca și personalitatea lui Ștefan cel Mare și Sfânt, la începutul secolului trecut, când N. Iorga care domina, câmpul cultural, după retragerea în politică a lui T. Maiorescu și când E. Lovinescu era încă tânăr, iar G. Ibrăileanu era (prea)ocupat cu revista „Viața Românească”, ar fi oferit cel mai bun și consistent răspuns la „somația” marelui istoric: prozatorii și dramaturgii să scrie despre domnitorii *eroi* ai Evului mediu românesc. Atunci, s-a scris o destul de cuprinzătoare maculatură - nuvele, romane, piese de teatru -, pe care, prin 1920, E. Lovinescu o califică drept o „literatură cu haiduci”: nici mai mult, dar nici mai puțin decât atât, cu vorba sa. Pe firul unei tradiții foarte robuste, însă, (re)confirmată, cu romanele lui Mihail Sadoveanu, de exemplu, Andrei Breabăn scrie o sumă de eseuri, romane și „culege” legende istorice despre epoca lui Ștefan cel Mare în **Regatul Mușatinilor, Vitejii Măriei Sale, Visul Măriei Sale** și, acum, în urmă, în **Din vremea lui Ștefan Vodă. Eseuri, tradiții și legende românești** (Editura Timpul, 2021), respectând, parcă, întocmai, proiectul lui N. Iorga. Cu romanele sale, Andrei Breabăn vestește, poate, resetarea speciei romanului istoric, spuneam altădată, o specie ce părea compromisă, azi, după atâtea eșecuri și atât de puține izbânzi (Dana Dumitriu, Ștefan Agopian). Masivul volum apărut acum, **Din vremea lui Ștefan Vodă**, se adaugă unei bibliografii impresionante; aici, Andrei Breabăn *încadrează* miezul ștefanian al nucleelor românești, tradițiilor și legendelor, cu câteva eseuri, *exerciții de admirație*, în fond, a unor personalități culturale și istorice, despre care autorul le rostește într-o retorică înaltă, avântată, luând act de *importanța* personalităților vizate, lăsând deoparte terenul, eventual, alunecos al ipotezelor și faptelor (im)probabile; titlurile sânt elocvente: **Geniul eminescian în prag de aniversare, Eminescu și mitul dacic**, despre Ciprian Porumbescu în **Scripca de aur a românilor, Tudor Arghezi, un nume, un simbol, o legendă, Spătarul Nicolae Milescu, Dimitrie Cantemir – deschizător de drumuri în cultura română și mondială, Mihail Kogălniceanu – fondator al României moderne, Doi titani ai politicii românești** (Ion C. Brătianu, C.A. Rosetti), **O nouă stea pe cerul României** (N. Titulescu), **Everestul României** (N. Iorga), **Titu Maiorescu – făuritor de genii**: eseurile nu lasă loc nici unei îndoieli, fixând *permanențele* culturii și istoriei naționale, în ceea ce au acestea *definitiv* în construcția patrimoniului nostru, în fapt, a fibrei neamului. În aceeași logică sânt scrise și textele din a treia secțiune a volumului, **Istoria pe înțelesul tuturor**, unde Andrei Breabăn abordează teme precum Țările Române și marile imperii, dimensiuni naționale ale răscoalei din Transilvania, condusă de Horea, Cloșca și Crișan, figura lui Tudor Vladimirescu (**Marele Pandur la aniversare**), intrarea lui Mihai Viteazul în București, Unirea Principatelor Române, Unirea Basarabiei cu România, Tratatul de pace de la București din 24 aprilie 1918 etc.

Pivotul cărții lui Andrei Breabăn este **vremea lui Ștefan Vodă**, cuprinzând majoritatea textelor din sumar, cărora autorul le spune *întâmplări adevărate și legende istorice*; Andrei Breabăn explorează teme foarte diverse și pasionante, multe necunoscute sau aflate sub semnul de întrebare al ipotezelor de tot felul: legătura „misterioasă” a lui Ștefan cu Mănăstirea Zografu de la Muntele Athos, unde va fi vrut să se călugărească, „stagiul” în Italia, la îndemnul lui Iancu de Hunedoara, la *condotieri*, pentru a învăța, meșteșugul armelor și strategiile de luptă, demontează povestea mincinoasă despre Vlad Țepeș, contestând un mit comercial contemporan (jocurile „murdare” ale Coroanei maghiare, câteva cărți „denigratoare” ale unor cărturari ruși, răspândite în toată lumea creștină și un film „făcut de un american” au dat o „palmă rușinoasă” românilor care nu au protestat „cum ar fi fost normal, bachi erau acceptat palma adusă eroului nostru, inventând așa zise Castele ale lui Dracula cu care acum suntem renumiți în toată lumea. Cea mai mare minciună, care ne dezonorează ca națiune și așază o pată nemeritată pe numele de român. Pentru cine nu știe adevărul, numele Drago, atribuit în chip stâlcit acestui mare erou al neamului nostru, vine de la omagiul adus de popor tatălui său, numit în vremea lui Vlad Drago, fiindcă a fost singurul român care a făcut parte din Ordinul Dragonilor fondat de Regele Sigismund de Luxemburg, având ca principal obiectiv apărarea creștinătății de pericolul otoman, statut socotit a fi o mare onoare la acea vreme. Numele i-a fost preluat de urmași, devenind Draculea după accețiunea românească a termenului de Dragon care nu are nimic de-a face nici cu diavoli de care vorbesc cărțile biblice și nici cu vârcolacii plăsmuiți de unii”), introducând întâmplările adevărate prin sintagma **se spune**, luându-și, în acest fel, o marjă de siguranță în fața istoricilor, adesea, prepuehnici.

O contribuție documentară foarte valoroasă este aceea la biografia lui Alexandru Voievod, fiul lui Ștefan, uitat, ignorat: stabilește arborele genealogic, fixând faptul că mama sa este Marușca și nu Evdochia de Kiev, cum cred nu puțini istorici atestați ca atare (argumentul este găsit în **Pomelnicul de la Mănăstirea Bistrița**, unde se pomenește „Marușca, mama lui Alexandru”), desface ceea ce numește „o enigmă a istoriei”, urmărind asocierea, în 1474, la domnie, prin studiul „unor documente emise după această dată”, Alexandru fiind „loctiitor al Domnului Țării”, un adevărat „guvernator în Ținutul de Jos al Moldovei”, ctitor al curții domnești de la Bacău și al Mănăstirii Grigoriu de la Muntele Athos, lămu-rește data privind nașterea și identitatea mamei fiului celui mare al lui Ștefan, Andrei Breabăn abordând o discretă polemică, atent cordială, cu Ștefan S. Gorovei, până la cauzele morții care au rămas „tănuite cu grijă în epocă”, ascunse, astfel, posterității: Andrei Breabăn susține, în această privință, ipoteza asasinatului politic; Alexandru e o victimă a pierderii izvoarelor arhivistice, „o parte dispărute în focul jefuitoarelor, altele șterpelite, iar unele chiar măsluite sau încărcate cu venin ucigător”, Andrei Breabăn realizând o adevărată *monografie* a